

ئايين و خودا ناسى. . حسين قادر

پرسىارى مەژوويى مەقايەتى ئۆزى، خودا كەيى و چەن؟ لى استيدا وىلىمى ئىم پرسىارى، لاي بەدىنەكان و دژدىنەكان بەلى وىلىمى ماوتەتە، زەر جار وەك كەرسەتەيەكەش بەرانىر مۇسەمانان بەكار دەھەنرەت. سەرەتا پەلەستەن لى وەتەن دەست پە بەكەين، لىم جىهانەدا دوو تايەتمەندى سەرەكەيە، يەكەمىيان ئۆزى كە بەشەكى ماددى (بەرچەستەيى) يە و لى سنوورى ئاۋەزى مەقەدايە، بەلىم دوو مەيان بەشەكى شاراۋەيە و خودا بە دانايى خەي لى مەقى شارەوۋەتە، بەگومان شاردەنەۋەي بەشەك لى نەھەنەيەكانى گەردوۋنەش، تەنەيا خەي پەي زانەيە و ئامانچەكەي خەي دەيزانەت.

سەبارەت بە خودا، ھەموو مەقەكەي ھەشيار ئۆزە دزانەت، كە خودا لى ھىچ شەكەي تر نەچەت، واتە ھەموو ئۆشەنەي مەقە بىنەۋىيەتى يان بە خەيەيدا ھاتوۋە، ھىچەيان لى خودا نەچە، سنوورى ەقە و تەۋانەي مەقە، نەتەۋەتە دەرەك بە ھەندەك شەكەت و وىلىمى پرسىارگەلەك بەداتەۋە، وەك (دەۋەي مەردەن بە كە دەنەين؟ خودا و فرىشەكان شەۋەيان چەن؟ ئۆزە دەۋەيەي چەي؟ بەھەشەت و دەزەخ چەن؟) ھەموو ئىم پرسە گەنگەنە، پەلەستەن بە ھەنەكەي لى ئادەبەدەرە كە ئۆۋەش بەرىتەيە لى (ئەيەن). ھەموو قەنەگەكانى پەگەشەن و ديارەدە كەمەيەتەيەكانى كەمەگەي ھەر شەرسەتەنەيەكە، لى سەرەتاۋە دابونەرەتە، دەۋەر بەكەۋەخە دەبەتە كەلتەۋە و ھونەر، پەشان تەۋەزەنەۋەي زەنەستەيە وەك قەنەغە سەيەم، ئۆۋەكەي كەرىگەرىيە لى بەرەۋەپەشەردەنە ئەستەيە شەبەرىيە تەكەدە ھەيە. دەۋەي ئۆۋەش، فەكر و فەلسەفە كە گەنگە لى ئەرەستەكەردەنە كەمەدە دەگەنە و خەمەت بە لايەنەكەي جىهان و مەقەيەتى دەكەن، بەلىم سەرەدەيە ھەموو ئۆۋەنە، دەروۋنە مەقە بە بە ئەيەن نەئەسەۋەدەيە. چەنەكە ئەيەن، كەتە قەنەغە پەرسەندەنە ئەحەي مەقەيەتەيە. مەكەۋەن كەرىم كە بەنەگەۋەزەكە كەردە، دەنەت: (كەكەي فەلسەفە، خەشەستەنەيە ۋە ھەكەمەتە، بەلىم خەۋەندەۋە و فەلسەفە ئەگەر نەتەگەيەنەن بە خودا، ئۆزە دەتەگەيەنەن بە ھىچ).

لى نەۋەۋەيە خودادەيەن ھەر ھەنەكەي بەلەي تر، كە مانە بە زەيان بەبەخەشەت، دەخەكە زەيەتر نەمە و ئەۋەزەرە دەبەتە و مەقەشەۋەۋەۋەي زەيانەكە نەدەدەپەروەرانە دەبەتەۋە. ئەيەن وەك ھەۋەكە بە تەگەشەنە لى مەھەيەتەيە ۋە دەزەنەۋەيە مانەيە استەقەنەيە زەيان سەيەر دەكەتە. چەنەكە بە بە ئەيەن، مەقە ۋەۋەۋەۋەي نەگەرانەيە ۋەۋەنەگەرەيەي

دې بېلتون، که به هی هېستی به مانای و نام بوونی زیان و دروست دې بېت. تاین هې و د دات له گڼی پشکه شکردنی به ها و نامانجی زیان و، هم به شایید د روونی پ بکات و. پ کردن و هی هم که لاندیش له گڼی فرموده کانی پ یامه ند و (دخ) که مرگونی به چاک کاران داو، خدای گور له یان خش د بېت و زیانی دواي مردنی به مرځ، وون کردو و ت و.

دوا جار که دواي مردن، مرځ باج یان پاداشتی کرد و کانی و رد گر ت و، ه نکی حق مرځی ایماندار و نیشان ی که به فرامه بوونی داد پ روایی است قین له پاش مردن.

بیرم ندانی بوونگ رایي، و کوو نیتش (۱۸۴۴ - ۱۹۰۰)، مارتن هایدگر (۱۸۸۹ - ۱۹۷۶)، ژان پل سارتر (۱۹۰۵ - ۱۹۸۰) پ یان وای که مرځ ف و دراو ت ناو جیهان و، هم جیهانیش هیچ مانای کی پ شوختی نیی. مرځ نازاد له و ی که خ ی مانای که به زیانی بې خشت، به ام هم نازادید له ه مان کاتدا ب پرسیاری تی کی گور ی د خات و ست، چونک مرځ خ ی ب پر س له ه بزاردن کانی و و مانای که به خ ی داید ن. به ام له لای کی تر و تاین، پ شناری و د کات که مانای زیان له پ یو ندی نوان مرځ و خودادای، نامانج که یش بریتی له زام ندی خودا و ب د سته نانی به ه شت. تیا بوون به نامانج مانای ه ی؟ یان تیا مرځ خ ی د توان ت مانای که به زیانی بې خشت؟ له استیدا و تاین نامانج و مانا به بوونی گ ردوون و مرځ قای تی د ب خشت، چونک ت نیا له گڼی تاین و د گ ین و و امی پرسیار گ ور کانی زیان (هم کین؟ له کو و ها تووین؟ به کو د چین؟) چن فلس ف د توان ت یارم تی مرځ بدات به ت گ یشتن له بن ما تاینی کان، تاینیش د توان ت و و امی ب ش کی گ ور ی پرسیار فلس فی کان بدات و. جیاوازی س ر کی نوان خواست (تیراد) ی نازاد که چ مک کی فلس فی و ق د ری ئیلاهی که چ مک کی تاینی و و ی، ی که میان و با و و ی که مرځ توانای ه بزاردن له نوان چ ند گ ی کدا ه ی، و ب یاران ی د دات به ت و او ی له ستی خ ی تی. به واتای کی تر، کرد و و کانی مرځ پ شوخت دیاری ن کراون و مرځ د توان ت به شو ی کی س رب خ ب یار بدات. به ام دوو میان با و و که د ت خدا ه موو شت کی پ شوخت زانیو و دیاری کردو و، له نویاندا ه موو کرد و و کانی مرځ. به واتای کی تر، ه موو ووداو که به ویستی خودا و و دات و هیچ شت که له که نته ی خودا د رنا چت.

خودا ئاگاداری خشای مار و مـروو، زانای بـ هـموو ئـ و شتانی لـم جیهانـدا وودـدن، لـ نزیکی هـموو مـرـفـکـو و یـ. جـن فـلـریـ (۱۵۵۳ - ۱۶۲۵) کـ شنبیرکی سـردـمی نـسـانس، نووسـر، شارـزای بواری فـرهـنگ، مامـستای زمانی ئیتـای و وـرگـیش بوو، گوتوو یـتی: (ئـگـر خودا بوونی هـ بـت، دـ بـت ئـم خودایـ، ئاگاداری ورد و دروشتی ئـم گـردوونـ بـت، ئاگاداری گـردیلـیک بـت، ئاگاداری هـو و رینی گـهای دارک بـت). لـ استیدا قسـی ئـم نووسـر بـرئاو و زـ*، چونکـ ئـگـر خودایـک ئاگاداری هـموو جوو و کاروبارکی دروستکراو کانی نـ بـت، ئـو بـگومان شایـنی پـرستن نیـ و بـ کـکی خودایـتی نایـت. ئـگـر لـ قورئانیش بـوانین بـمان وون دـ بـت و، کـ خودای گـور زانست و زانیاری لـ سـر هـموو شتـک هـ یـ. (وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنَ الرَّقَّةِ إِلَّا رِطَبٌ وَلَا يَبْسُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ . الأنعام ۵۹) کـ بـ کوردی دـ بـت: (تـنیا ئـ و کللی نهـنیـ کانی لایـ کـ جگـ لـ خـی کـسی تر نایزانـت، ئـ و دـزانـت چی لـ وشکانی و دـریاکاندا هـ یـ، هیچ گـهایـک هـو و رت، ئیلا ئـ و دـزانـت و ئاگاداریـتی، هیچ تـو و لـ تاریکی زـوی و هیچ تـ و وشکیـک نیـ، ئیلا لـ لـوحی مـحفووزدا تـمار کراو. سوورـتی ئـنعام، ئایـتی ۵۹).

شـوازکی عـقـانـ (ئاو و زمـندانـ) بـ ناسینـوی هـر شتـک ئـو و یـ، لـ گـی تـایبـتمـندی و سیفـتـکانیـو و بیناسیت و پـی ئاشنا بیت. خودا نـو و د و نـ ناوی هـ یـ، هـر یـکـک لـم ناوانـ خاسیـتـکی خودای گـور یـ و مـرـفـ دـتوانـت لـ گـی تـگـیشتن لـم ناوانـو، خودا بناسـت و باو و کـی تـکمـتر بکات. لـم سـنگـ یـو، پـغـمـبـر (د.خ) لـ فـرموودـ یـکـدا کـ ئیمامی بوخاری و موسـلیمیش گـاویانـت و، فـرموویـتی: (إِنَّ لَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ أَسْمَاءً، مِائَةً إِلَّا وَاحِدًا، مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ) بـ کوردی دـ بـت: (خوا نـو و د و نـ ناوی هـ یـ، سـد کـم یـک، هـر کـسـک سـرژمـرییان بکات، دـچـتـ بـهـشتـو). یـکـکی تر لـ گـی کانی ناسینی خودای گـور ئـو و یـ، ئـ و نامـ یـ لـ ئاسمانـو بـ مـرـفـایـتی ناردوو، بیخوـنیتـو و لـی تـ بگات. لـ و نامـ یـ (قورئانـ) دا خودا نـکی گـوری بـ مـرـفـ داناو، لـ گـی پـیامیشـو و خـی پـ ناسا ندوو.

ئـگـر ئیمان بوونی نـ بـت، ئـو ئیسلامـتیش هیچ پـگـ یـکی نیـ.

ئىسلام لى پىنج پايدى پىك هاتوو، يىككىم: شىهادىت، دووم: نوڭزىكى، سىيىم: زىكات دىكرىدىن، چوارم: ئۆزۈڭگىزىن، پىنجىم: جىكرىدىن. ئىم پىنج پايدى ئىسلامى لىسار بىنات دىنرىت، بىم زىمىندى ئىم پىنج پايدى، ئىمان. ھىرگىز ھىچ كىسكى ناتوانىت بىم ئىمان، خودا بىناسىت. ئىمانىش بىواھىننان بى خودا و نىھىنىي شاراوكانى دىنيا. ئايدىتى سىيىمى سوورىتى بىقارى، پىيوىندىيىكى ئاستىوخى بى چىمكى ئىمانىو ھىي، چونكى سى سىفەتى سىرىكىي باوۋداران دىخاتى وو. (الذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ، البقرة ۳) بى كوردى دىبىت: (ئىوانى باوۋدان بى شاراوكان ھىي، نوڭزىكانىيان بى چاكى ئىنجام دىدىن، لىو زىق و ئىزىيى كى پىمان بىخىيوىن، دىبىخىن. سوورىتى بىقارى، ئايدىتى۳).

ئايىن ئىگىيىكى بى گىگان بىدواى خودادا، خودا ناسىيش ھىوۋىكى بى تىگىيىشنى لىم گىشتى. لىم سىفەردا بى ئاستىيى ھى ناگىين، بىكو گىشتىكى بىردىوام. فىلسەفى ئايىنىش ئىو ھى، ئىماندار باوۋى بى نىھىنىيىكان و شتى شاراوكانى گىردوون ھىبىت. چونكى ئىگىر وانىبىت، ئايىن ھى ئامانجىكى نابىت و گىاننىش بى ھودىي كى تايى پى دىت.

* بىرئىلە: مەعقول